

WORKING PAPERS

26

Ivan Klinec

EKONOMICKÁ PODSTATA PRECHODU K INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI

ISSN 1337–5598 (elektronická verzia)

Edícia WORKING PAPERS prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTORI

Ing. Ivan Klinec

RECENZENTI

Prof. Ing. Milan Šikula, DrSc.

Doc. Ing. Iveta Pauhofová, CSc.

Táto práca bola spracovaná v rámci projektu VEGA 02/0208/09 Determinanty polarizácie bohatstva v globalizovanom svete (súčasnosť a budúcnosť).

ABSTRAKT

Ekonomická podstata prechodu k informačnej spoločnosti

Prebiehajúca civilizačná transformácia od industriálnej spoločnosti k informačnej spoločnosti je spojená s vytváraním nových ekonomických teórií a nových ekonomických konceptov. Informácie sú v informačnej spoločnosti novým a hlavným zdrojom rozvoja, novým výrobným faktorom a novou a dominujúcou formou kapitálu. Pracovnú teóriu hodnoty, ktorá bola dominujúcou v industriálnom veku, by mala nahradiť informačná teória hodnoty. Informácie v informačnej spoločnosti sa podieľajú na vytváraní hodnoty a sú rozhodujúcim faktorom ekonomického a spoločenského rozvoja a konkurencieschopnosti ekonomiky a jej jednotlivých subjektov. Nová paradigma vytvárania bohatstva je postavená na informáciách ako podmienke vytvárania bohatstva. Generovanie informácií vytvára ekonomickú nerovnováhu a ich rozširovanie túto nerovnováhu vyrovnáva.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

informácie, informačná technológia, informačná ekonomika, informačná spoločnosť, informačná teória hodnoty

ABSTRACT

Economic Foundation of Transition to the Information Society.

The ongoing civilization transformation from the industrial to the information society is interconnected with development of new economic theories and new economic concepts. Information in the information society new and main factor of development, new production factor and new and dominating form of capital. Working theory of value, which was dominant in the industrial age, is to be substituted by information theory of value. Information in the information society are source of value creation and are main factor of economic and social development and competitiveness of economy and its individual subjects. New paradigm of wealth creation is based on information as precondition of wealth creation. Generation of information is creating disequilibrium and dissipation of information is repairing disequilibrium.

KEYWORDS

information, information technology, information economy, information society, information theory of value

JEL CLASSIFICATION:

A10, A11, B00, B40, B41, I31

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedajú autori.

Technické spracovanie: **Ing. Ivan Klinec**

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: ivan.klinec@savba.sk tel.: 02/52 49 54 80

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2010

Obsah

0. Úvod	4
1. Vznik a vývoj informačnej spoločnosti	5
1.1. Zmena a nehmotné zdroje zisku Henryho Forda.....	5
1.2. Meranie informačnej ekonomiky	5
1.3. Ekonomika znalosti Fritza Machlupa.....	6
1.4. Informačný sektor Gilberta Burcka.....	7
1.5. Informačný sektor Jacoba Marschaka	7
1.6. Informačná ekonomika Marca Porata.....	7
1.7. Informačná ekonomika Stephena Roacha.....	8
2. Vytváranie konceptu informačnej spoločnosti	9
3. Ekonomická zmena v informačnej spoločnosti	11
3.1. Prechod k ekonomike vysokých miezd	11
3.2. Redistribúcia pracovných síl	15
4. Ekonomická podstata prechodu k informačnej spoločnosti	18
4.1. Informácie ako hlavný determinant ekonomického vývoja.....	18
5. Nová paradigma vytvárania bohatstva	21
5.1. Kreatívna deštrukcia Josepha Schumpetera	21
5.2. Informačná teória hodnoty Daniela Bella.....	23
5.3. Ekonomika znalosti Petra F. Druckera.....	23
5.4. Znalostná teória hodnoty Johna Naisbitta.....	26
5.5. Nový systém vytvárania bohatstva Alvina Tofflera.....	26
6. Informačná teória hodnoty	30
6.1. Podstata informačnej teórie hodnoty	30
6.2. Základné charakteristiky informačnej teórie hodnoty	31
7. Záver	33
8. Literatúra	34

0. Úvod

Celosvetové zmeny, ktoré v súčasnosti pretvárajú celú ľudskú civilizáciu, sú prejavom zanikania vyše tristo rokov trvajúcej industriálnej spoločnosti a vytvárania novej informačnej spoločnosti.

Tento proces začal byť zjavný v šesťdesiatych rokoch 20. storočia, prebiehal zrýchleným tempom najmä od deväťdesiatych rokov 20. storočia, ako aj začiatkom 21. storočia, teda dnes, môžeme pozorovať neustále zrýchľovanie tohto procesu.

Prebiehajúca civilizačná transformácia nemá čo do rozsahu a hĺbky zmien obdobu v doterajšej histórii ľudstva. Na jej pochopenie je dôležité nazerať na prebiehajúce zmeny ako na súčasť procesov ľudskej evolúcie.

Pochopenie procesov evolúcie ľudskej civilizácie je významným kľúčom k pochopeniu toho, kam smeruje ľudstvo. Môžeme potom uvažovať o budúcich podobách civilizácie, spoločnosti, ekonomiky, o mieste jednotlivca a spoločnosti a spoločenstiev v tomto procese.

1. Vznik a vývoj informačnej spoločnosti

Za predchodcu informačnej spoločnosti možno považovať amerického podnikateľa a priemyselníka Henryho Forda.

Henry Ford presadzoval princípy, ktoré možno považovať za začiatok procesov, ktoré viedli k vytváraniu informačnej spoločnosti a k nehmotnej ekonomike a mali antientropický charakter.

1.1. Zmena a nehmotné zdroje zisku Henryho Forda

Ford presadzoval zásadu, že zisk sa má dosiahnuť nie na účet živého, ale na účet neživej hmoty. To znamená úspornejšou konštrukciou, lepšími výrobnými procesmi, vylúčením strát a plýtvania v priemysle, využitím odpadkov, skrátka dokonalým použitím metód, ktoré nám poskytuje náuka o vedeckom riadení práce¹.

V tretej tretine dvadsiateho storočia to boli proces informatizácie ekonomiky, ktoré umožňovali dosahovanie zisku na účet neživej hmoty.

Henry Ford uvádzal, že význam mravného postulátu nadobúdať zisky na účet hmoty tkvie v samom koreni všetkých hodnôt, v prostej existencii organizmov na tejto zemi. Pretože organizmy žijú z hmoty. Zdá sa, že preto boli stvorené. Aj všetky hodnoty, z ktorých ľudstvo žije, povstali z tejto hmoty². Tá je na tejto zemi preto – pokiaľ z chabých poznatkov získaných našimi zmyslami môžeme súdiť – aby bola dobývaná, pretváraná, aby sa z nej tvorilo, aby z nej boli ľudia živí v pote tváre³.

Pojem práce je podľa Forda človeku vrozený. Kategorický imperatív tvoriť bol človeku daný do vienka prírodou a nemožno ho obísť. Avšak tvoriť z hmoty a na účet hmoty, nie na účet živého organizmu. Tvoríť nie bojom proti druhu, ale kooperáciou s ním. Nie utláčaním slabého, ale podporením ho⁴.

1.2. Meranie informačnej ekonomiky

Za medzník vo vytváraní informačnej spoločnosti sa považuje rok 1956, kedy počet pracovníkov v USA, ktorí pracovali s informáciami prvýkrát prevýšil počet pracovníkov, ktorí

---

¹ Eminger, Jaromír: Fordovy národohospodárske zásady. Jejich kritika. Možno je uplatňovať v našich poměrech? In: Špaček, Stanislav: Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II. Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927

² Tamtiež.

³ Tamtiež.

⁴ Tamtiež.

pracovali v priemysle. Rok 1956 sa teda považuje za rok, kedy v USA začala vznikáť informačná spoločnosť.

Tak ako informačná spoločnosť postupovala, tak sa stávala predmetom záujmu predovšetkým expertov, ktorí sa zameriavali na mapovanie a charakteristiku zmien v ekonomike a v spoločnosti.

Boli publikované viaceré práce, ktoré sa snažili zmerať vývoj informačnej spoločnosti. Tieto sa zameriavali buď na meranie informačného sektora ekonomiky alebo informačnej ekonomiky samotnej.

1.3. Ekonomika znalosti Fritza Machlupa

Za základnú prácu v oblasti merania informačnej ekonomiky, resp. ekonomiky znalosti, sa dnes považuje práca amerického ekonóma Fritza Machlupa: *The Production and Distribution of Knowledge in the United States - Produkcia a distribúcia znalosti v USA*, ktorá bola publikovaná v roku 1962⁵.

Táto práca obsahuje koncepciu informačnej spoločnosti založenej na znalostiach. Machlup prvý identifikoval ten sektor ekonomiky USA, ktorý sa vzťahoval k tomu, čo on nazval produkcia a distribúcia znalostí.

Fritz Machlup postavil svoju klasifikáciu na vzťahu odvetví k produkcii a distribúcii znalostí. Podľa tejto klasifikácie zoskupil 30 priemyselných odvetví do piatich základných kategórií. Tieto kategórie predstavujú vzdelávanie, výskum a vývoj, komunikačné médiá, informačné stroje a informačné služby zahrnujúce financie, poisťovníctvo a obchod s realitami.

V roku 1980 Machlup vo svojej ďalšej práci s názvom *Knowledge: its creation, distribution and economic significance - Znalosti: ich tvorba, distribúcia a ekonomický význam*⁶, modifikoval túto klasifikáciu do šiestich kategórií, ktoré tvorili vzdelávanie, výskum a vývoj, umelecká tvorivosť a komunikácia, komunikačné médiá, informačné stroje a informačné služby⁷.

Podľa pôvodnej klasifikácie z roku 1962 Machlup odhadol na základe národných účtov z roku 1958, že informačný sektor zahrnuje 29 % vytvoreného hrubého národného produktu HNP a 31 % podielu pracovnej sily. Machlup tiež odhadol, že medzi rokmi 1947 a 1958 informačný sektor expandoval dvakrát rýchlejšie ako hrubý národný produkt HNP. Výsledkom bola tá skutočnosť, že USA sa rýchlo stávali informačnou spoločnosťou. Znalosti stáli teda pri zrode informačnej spoločnosti v USA.

⁵ Machlup, Fritz: *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. Princeton University Press, 1962

⁶ Machlup, Fritz: *Knowledge: its creation, distribution and economic significance*. Vol. I. Princeton University Press, 1980

⁷ Tamtiež.

1.4. Informačný sektor Gilberta Burcka

Informačný sektor sa stále častejšie stával predmetom záujmu vedcov a ekonomickej analýzy, ktorých práce objasňovali jeho vznik, vývoj, štruktúru a mechanizmy jeho fungovania. Bol to predovšetkým Gilbert Burck v článku *The Biggest Growth Industry of Them All*⁸, uverejnenom v časopise *Fortune* v roku 1964, ktorý vypočítal, že informačný sektor vytváral 33 % hrubého národného produktu HNP v roku 1963.

1.5. Informačný sektor Jacoba Marschaka

Ďalší americký ekonóm Jacob Marschak sa pokúsil o odhad vývoja informačnej ekonomiky. Marschak v roku 1968 predvídal, že informačný sektor sa bude približovať v roku 1970 40 % HNP⁹.

1.6. Informačná ekonomika Marca Porata

Priekopníckou prácou svojím významom porovnateľnou s prácami Fritza Machlupa bola deväťzväzková štúdia amerického výskumníka Marca Uri Porata *The Information Economy: Definition and Measurement - Informačná ekonomika: Definícia a meranie*¹⁰, ktorú v roku 1977 vypracoval pre Úrad telekomunikácií ministerstva obchodu USA.

V tejto práci Marc Porat rozdelil informačné aktivity do primárneho informačného sektora a sekundárneho informačného sektora. Primárny informačný sektor zahrnoval podľa Porata tie firmy, ktoré produkovali informačné tovary a služby pre trhovú výmenu¹¹. Sekundárny informačný sektor zahrnoval všetky informačné služby produkované pre vnútornú spotrebu vládou a neinformačnými firmami¹².

V roku 1967 podľa Poratových výpočtov informačné aktivity zahrnovali 46.2 % HNP, z toho 25.1 % v primárnom informačnom sektore a 21.1 % v sekundárnom informačnom sektore. Štruktúra modernej americkej ekonomiky sa podľa modelu Marca Porata potom skladala zo šiestich sektorov.

⁸ Burck, Gilbert: *Knowledge: The Biggest Growth Industry of Them All*. In: *Fortune*. November 1964

⁹ Marschak, Jacob: *Economics of Inquiring, Communicating, and Deciding*. In: *American Economic Review* 58 / 2 / 1968

¹⁰ Porat, Marc Uri: *The Information Economy. Definition and Measurement*. Washington, D.C.: U.S. Department of Commerce, Office of Telecommunications, 1974

¹¹ Tamtiež.

¹² Tamtiež.

Poratova šesťsektorová americká ekonomika zahŕňovala: primárny informačný sektor, sekundárny informačný sektor - verejnú byrokráciu, sekundárny informačný sektor - súkromnú byrokráciu, verejný produktívny sektor, súkromný produktívny sektor a domáci sektor.

1.7. Informačná ekonomika Stephena Roacha

V osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch sa meraním informačnej ekonomiky zaoberal americký ekonóm Stephen S. Roach, ktorý pôsobil vo finančnej inštitúcii Morgan Stanley¹³. Vydal viacero publikácií, v ktorý podrobne meral informačnú ekonomiku.

Na prelome 20. a 21. storočia sa objavilo viacero prác, ktoré sa zaoberali meraním digitálnej ekonomiky a meraním novej ekonomiky.

Ekonomika, ktorá sa zaoberá prácou s informáciami bola časťou expertov nazývaná informačnou ekonomikou.

Samotný názov informačná ekonomika sa však nestal dominantným. V poslednom desaťročí dvadsiateho storočia sa hovorilo najmä o novej ekonomike, internetovej ekonomike, znalostnej ekonomike, poznatkovej ekonomike, virtuálnej ekonomike a pod.

Začiatok 21. storočia je spojený s návratom pojmu informačná ekonomika. Kapitola venovaná informačnej ekonomike sa objavila v roku 2005 napríklad v správe poradcov amerického prezidenta Economic Report of the President¹⁴.

Zatiaľ čo v 70. a 80. rokoch dvadsiateho storočia informačná ekonomika predstavovala segment ekonomiky, v súčasnosti sa informačná ekonomika stáva dominantnou ekonomikou a v podstatnej miere nahradzuje industriálnu ekonomiku. Dá sa predpokladať, že koncept informačnej ekonomiky postupne zahrnie rozličné koncepty novej ekonomiky, znalostnej ekonomiky, vedomostnej ekonomiky, virtuálnej ekonomiky a pod.

Informačná ekonomika sa tak stane synonymom pre ekonomiku informačnej spoločnosti, resp. informačného veku tak, ako bol pojem industriálna ekonomika spojený s industriálnou spoločnosťou resp. industriálnym vekom.

---

¹³ Roach, Stephen S. (1987): America's Technology Dilemma: A Profile of the Information Economy. Special Economic Study. Morgan Stanley, New York

¹⁴ Economic Report of the President Transmitted to the Congress February 2005 Together with the Annual Report of the Council of Economic Advisers. United States Government Printing Office, Washington, D.C., 2005

2. Vytváranie konceptu informačnej spoločnosti

Civilizačná transformácia industriálnej spoločnosti na spoločnosť informačnú je tesne previazaná so zmenou organizačných štruktúr ekonomiky a spoločnosti. Tieto organizačné štruktúry sa transformujú spolu so základnými princípmi spoločnosti a civilizácie. Zrýchľujúci sa proces evolúcie ľudskej civilizácie sa premieta do zrýchlenia procesov evolúcie organizácie.

Základný vytvárajúci sa skrytý kód vznikajúcej informačnej spoločnosti je spoločný aj pre novovznikajúce organizačné formy. Dnešné korporácie sú od základov odlišné od podnikov industriálnej éry. Možno o nich právom hovoriť ako o informačných spoločnostiach - ako o organizáciách informačnej spoločnosti.

Transformácii ekonomiky, organizácie, riadenia v období prechodu k informačnej spoločnosti sa venuje množstvo teoretikov i praktikov a objavili sa viaceré teoretické i praktické školy, ktoré sa zaoberajú vývojom ekonomiky, organizácie, organizačných foriem, manažmentu, podnikov atď.

- Rámce organizačnej zmeny zreteľne vymedzuje stupeň prebiehajúcej civilizačnej transformácie, keďže organizačná zmena prebieha v rámci tejto transformácie. Za základné teoretické východiská organizačnej zmeny sú teda všeobecne považované práce pojednávajúce o civilizačnej a spoločenskej transformácii. Tu treba spomenúť práce Alvina Tofflera (Toffler 1970, 1980, 1984, 1990), Johna Naisbitta (Naisbitt 1980, 1985, 1986), Petra Druckera (Drucker 1969, 1990, 1993, 1994, 1995), Yoneji Masudu (Masuda 1980), Manuella Castellsa (Castells 1996, 1997, 2000), Francisa Fukuyamu (Fukuyama 1990, 1997) či Hazel Hendersonovej (Henderson 1981, 1991, 1996). Uvedení autori formulujú základné princípy fungovania organizácie ako súčasť prebiehajúcej civilizačnej transformácie. Organizácia informačnej spoločnosti postupne nahrádza organizáciu industriálnej spoločnosti. Princípy industrializmu vtlačali formu organizáciám industriálnej spoločnosti a pripodobňovali ich k stroju, resp. mechanizmu. Informácie vtlačajú formu organizácii v informačnej spoločnosti. Informácie tak informujú organizáciu a stávajú sa základným zdrojom jej rozvoja.
- Paradigmatické východiská prebiehajúcej organizačnej zmeny načrtávajú práce teoretikov paradigmatickej zmeny. Sem patria práce Fritjofa Capru (Capra 1984, 1988, 1995, 1996, 2002), Davida Bohma (Bohm 1976, 1980, 1992, 1995), Ilyu Prigogina (Prigogine 1984, 1991), Petra Sengeho (Senge 1990, 1994), Dona Becka, Kevina Kellyho (Kelly 1996, 1998), Jaya Forrester (Forrester 1965), Hermana Maynarda (Maynard 1993) či Susan Mehrtensovej (Mehrtens 1993). Teoreticko-metodologické koncepty využívané na vysvetľovanie spoločenskej a

civilizačnej transformácie slúžia aj ako základné teoreticko-metodologické koncepty organizačnej zmeny. Meniaca sa organizácia názorne ukazuje posun od mechanistických konceptov industriálnej spoločnosti k vytvárajúcim sa holistickým konceptom informačnej spoločnosti.

- Praktické skúsenosti premeny organizácie, pretvorené do teoretických modelov či konceptov, možno nájsť v prácach Russella Ackoffa (Ackoff 1981), Dee Hocka (Hock 1999), Arie de Geusa (de Geus 1988, 1990, 1997), Williama Davidowa (Davidow 1992), Michaela Maloneho (Malone 1992), Waltera Wristena (Wristen 1992), Ichaka Adizesa (Adizes 1988, 1990, 1992, 1996, 1997), Paula Hawkena (Hawken 1993, 1999), Amory Lovinsa (Lovins 1999), Hunter Lovinsovej (Lovins 1999), Johna Renescha (Renesch 1992, 2000), Shosany Zuboffovej (Zuboff 1988, 2002), Jamesa Maxmina (Maxmin 2002), Verny Alleovej (Allee 1997, 2002), Rogera Camrassa (Camrass 2001), Martina Farncomba (Farncombe 2001), Tachi Kiuchiho (Kiuchi 2003), Billa Shiremana (2003), Christophera Meyera (Meyer 1998, 2003), Esther Dysonovej (Dyson 1997), Stana Davisa (Davis 1991, 1998, 2003), Billa Davidsona (Davidson 1991) Michaela Hammera (Hammer 1993, 2002), Jamesa Champyho (Champy 1993), Dona Tapscotta (Tapscott 1996, 2000), Davida Ticolla (Ticoll 2000), Alexa Lowyho (Lowy 2000), Davida Ronfeldta (1996, 2001), Johna Arquillu (2001), Abrama Shulskeho (Shulsky 1997), Jeffrey Stamps (Stamps 1980, 1982, 1994) či Jessicy Lipnackovej (Lipnack 1982, 1994). Viacerí uvedení autori sformulovali vo svojich prácach originálne teoretické koncepty organizácie, kompatibilné s konceptmi predchádzajúcich dvoch skupín autorov.

3. Ekonomická zmena v informačnej spoločnosti

Celosvetový prechod ku globálnej informačnej spoločnosti znamená tiež koniec lacnej pracovnej sily ako zdroja rastu, konkurencieschopnosti, komparatívnej výhody a prosperity ekonomiky a zároveň potrebu prechodu k ekonomike vysokých miezd.

Proces informatizácie je spojený s radikálnou transformáciou trhu pracovných síl, ktorá ovplyvňuje zmenu dopytu a ponuky po množstve, štruktúre a kvalifikácii pracovnej sily v každej krajine sveta. Väčšina ekonomík sveta má však s premenou trhu pracovnej sily stále väčšie problémy.

3.1. Prechod k ekonomike vysokých miezd

Základom týchto problémov je nepochopenie spojitosti medzi informatizáciou ekonomiky a prechodom na ekonomiku vysokých miezd.

John Naisbitt uvádza, že mnohí ľudia si na počudovanie aj dnes ešte myslia, že dnešná ekonomika vytvára najmä nízko platené miesta, ktorými sotva možno užiť rodinu. Ako príklad uvádza Naisbitt USA, kde sa hovorí o bizarnom stereotype, ktorý charakterizuje prechod USA od industriálnej ekonomiky, kde každý vysoko zarábala v automobilovom priemysle, k spoločnosti služieb, kde bývalí robotníci z automobiliek pracujú v stánkoch s rýchlym občerstvením¹⁵.

Ako príklad by sme však mohli zobrať aj krajiny strednej a východnej Európy, kde veľké množstvo kvalitných odborníkov z oblasti priemyslu, vedy, výskumu i školstva, kde mali relatívne vysoký životný štandard, sa zo dňa na deň stalo odkázanými na hľadanie miest najmä v oblasti služieb, kde sa však musia uspokojiť s radikálnym znížením životného štandardu.

Pre krajiny strednej a východnej Európy je dnes charakteristický Naisbittov postreh, že pred nástupom informatizovanej ekonomiky vzdelaní absolventi neboli využití a kolovali o nich historky, že pracujú ako vodiči. V krajinách strednej a východnej Európy dnes aj skutočne veľké množstvo vzdelaných absolventov vysokých škôl alebo ľudí s vysokou kvalifikáciou nie je využitých a mnohí z nich skutočne pracujú ako vodiči alebo si zarábajú na takých pracovných miestach, kde žiadnu kvalifikáciu ani vzdelanie nepotrebujú.

John Naisbitt v tejto súvislosti hovorí o pretrvávajúcom mýte lacnej pracovnej sily, ktorý je však pozostatkom ekonomického myslenia industriálneho obdobia rozvoja ekonomiky a pre v

---

¹⁵ Naisbitt, John, Aburdene, Patricia: Megatrends 2000. Ten New Directions for the 1990's. New York: William Morrow and Company, Inc., 1990.

stále väčšej miere sa informatizujúce ekonomiky, sa vonkoncom nedá použiť. Tento mýtus lacnej pracovnej sily však výrazne participuje na hospodárskych problémoch mnohých krajín sveta, ktoré nastúpili cestu transformácie k modernej informačnej spoločnosti.

Na prekonanie tohto mýtu je potrebná zmena ekonomického myslenia a pochopenie skutočnosti, že informatizovaná ekonomika je spojená aj s prechodom od lacnej k drahej, resp. dobre platenej vysokovýkonnej a vysokokvalifikovanej pracovnej sile. John Naisbitt nalieha na uznanie ekonomickej reality, že informatizovaná ekonomika je ekonomikou vysokých miezd¹⁶.

Uznanie skutočnosti, že informatizovaná ekonomika je ekonomikou vysokých miezd, by malo potom viesť k zmene hospodárskej politiky v zmysle presmerovania investícií a finančných tokov do oblasti ľudského kapitálu a podpory rastu životného štandardu vysokokvalifikovaných pracovných síl.

Mýtus lacnej pracovnej sily má korene hlboko v dejinách ekonomického myslenia a zmýšľania. Skutočnosť, že pretrval do dnešného dňa a, že sa považuje za liek pre nízkoпродуктивne a nízkokonkurencieschopné ekonomiky je spojená s pohľadom na postavenie pracovnej sily teda človeka vo výrobe, v ekonomike a v spoločnosti, ktorý nezodpovedá súčasným ekonomickým a spoločenským realitám a je s týmito realitami priamo v rozpore. Pohľad na lacnú pracovnú silu ako zdroj hospodárskeho rastu a komparatívnu výhodu ekonomiky je pohľadom industriálnymi očami.

Pohľad industriálnymi očami na problematiku pracovnej sily spôsobuje pri prechode k informačnej spoločnosti značné ťažkosti. Zmenu, ktorou prechádza pracovná sila pri prechode od industriálnej k informačnej spoločnosti možno prirovnať k zmene, ktorou prešla pracovná sila v období prechodu od agrárnej spoločnosti k spoločnosti industriálnej. Postupne sa menila nielen pracovná sila, ale aj ekonomické prostredie v ktorom táto pracovná sila pôsobila.

Už nemecký sociológ Max Weber vo svojej klasickej práci *Protestantská etika a duch kapitalizmu* upozorňoval na nemožnosť používať klasické ekonomické prístupy vo výrobnom procese, v ktorom sa prechádza k intenzívnemu využívaniu práce¹⁷. Weberové intenzívne využívanie práce možno zobrať ako predobraz intenzívneho využívania práce prostredníctvom informačných technológií.

Max Weber sa už v roku 1905 zaoberal vzťahom miezd a zisku. Weber v tejto súvislosti doslovne uvádza, že, keďže apelácia na „zmysel pre získavanie“ prostredníctvom vyšších mzdových sadzieb zlyhala, bolo treba pokúsiť sa o to práve opačnými prostriedkami: znižovaním

---

¹⁶ Tamže.

¹⁷ Weber, Max: *Protestantská etika a duch kapitalizmu*. In: Weber, Max: *K metodológii sociálnych vied*. Pravda, Bratislava, 1983

mzdových sadziieb prinútiť robotníka, aby pre udržanie svojho doterajšieho zárobku podal vyšší výkon ako doteraz.

Tak či onak sa zdalo a nezaujatému skúmaniu sa zdá, že nízka mzda a vysoký zisk sú vo vzájomnej korelácii, že všetko, čo sa na mzde vyplatí navyše, musí znamenať primerané zníženie zisku. Po tejto ceste kráčal od začiatku aj kapitalizmus a vždy a celé stáročia platilo ako článok viery, že nízke mzdy sú „produktívne“, t.j. že stupňujú pracovný výkon, ako povedal už Pieter de la Cour – v tomto bode, ako uvidíme, úplne v duchu starého kalvinizmu – že ľud pracuje len preto, lebo je chudobný a len potiaľ, pokiaľ je chudobný¹⁸.

Weberové slová akoby boli šité na mieru súčasnej ekonomickej reforme, kde u väčšiny reformátorov ekonomík krajín strednej a východnej Európy prevláda ako východisko nízkej výkonnosti ekonomík týchto krajín do roku 1989 relatívne vysoký blahobyt obyvateľstva čiže pracovnej sily a nízka produktivita ekonomiky. Abstrahujú pri tom od technologického zaostávania týchto krajín, kde práve technologické zaostávanie je príčinou nízkej výkonnosti a nízkej produktivity ekonomiky.

Preto ako východisko z neutešenej ekonomickej situácie týchto krajín vidia znižovanie relatívnej aj absolútnej veľkosti príjmov obyvateľstva tzn. potenciálnej pracovnej sily, a následné očakávanie zvýšenia produktivity práce tohto obyvateľstva, čo znamená presne to, čo Max Weber označil ako dlhoročný článok viery ducha kapitalizmu, t.j., že nízke mzdy sú produktívne t.j., že stupňujú pracovný výkon.

Môžeme sa však pozrieť na tento článok viery ducha kapitalizmu bližšie, a to očami Maxa Webera, podľa ktorého aj účinnosť tohto zdanlivo osvedčeného prostriedku má svoje hranice. V súvislosti s touto skutočnosťou Weber uvádza, že zaiste, kapitalizmus vyžaduje pre svoj rozvoj existenciu prebytku obyvateľstva, ktoré sa za lacnú cenu môže najímať na trhu práce. Lenže priveľká „rezervná armáda“ podporuje síce podľa okolnosti jeho kvantitatívne rozširovanie, ale brzdí jeho kvalitatívny výber, konkrétne prechod k takým formám podnikania, ktoré intenzívne využívajú prácu¹⁹.

Weber tu upozorňuje, že nízka mzda vôbec nie je totožná s lacnou prácou. Už z čisto kvantitatívneho hľadiska klesá pracovný výkon za každých okolností s fyziologicky nepostačujúcou mzdou a táto ako taká, znamená natrvalo často práve „výber najneschopnejších“. Dnešný obyvateľ Sliezska pokosí, ak sa veľmi usiluje o niečo menej ako dve tretiny poľa v rovnakom čase ako lepšie odmeňovaný a živený obyvateľ Pomoranska alebo Macklenburgska. Poliak, čím zo vzdialenejšieho východu pochádza, tým menší výkon podá v porovnaní s Nemcom. A aj čisto obchodne nízka mzda ako opora kapitalistického systému zlyháva všade

---

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Tamže.

tam, kde ide o výrobu produktov, ktoré vyžadujú nejakú kvalifikovanú (vyučenú) prácu, alebo kde sa dajú ľahko poškodiť, alebo vôbec o nejakú výraznú mieru sústredenej pozornosti alebo iniciatívy. Nízka mzda sa tu nevypláca a dosahuje sa ňou opak toho, čo sme zmýšľali. Lebo v tomto prípade je nepostrádateľný nielen vyvinutý cit pre zodpovednosť, ale vôbec zmýšľanie, ktoré sa aspoň počas práce dištancuje od večnej otázky: ako možno pri maxime pohodlnosti a minime výkonu predsa len získať zvyčajnú mzdu, a ktorá teda vykonáva prácu tak, akoby bola absolútnym samoučelom – „povolaním“. Takéto zmýšľanie však nie je čímisi od prírody daným. Nemôže vzniknúť bezprostredne ani na základe vysokých, ani na základe nízkych miezd, ale iba ako produkt dlhotrvajúceho procesu výchovy²⁰.

Český podnikateľ, priemyselník a ekonóm Tomáš Baťa vo svojej stati *Zámožnosť všetkým*, upozorňoval na skutočnosť, že otázka mzdy je otázkou vývoja človeka, vývoja ľudskej spoločnosti²¹. Baťa upozorňoval tiež na to, že výška civilizácie a kultúry človeka je práve taká, aká je vysoká mzda, ktorú im vynáša ich denná práca²².

Baťa v tejto súvislosti tvrdil, že túžba človeka po vyššej mzde sa nezastaví a je nemúdre túto túžbu zastavovať, pretože je v nej prísľub lepších časov²³. Všetok pokrok sveta, menovite vo výrobe a obchode, podľa Tomáša Baťu spočíva v tom, dať tejto silnej túžbe po vyššej mzde príležitosť k práci, pri ktorej by sa dala zarobiť a vyučiť ľudí tak, aby ju dokázali zarobiť²⁴.

Vidíme podobnosť až totožnosť názorov Maxa Webera a Tomáša Baťu na otázku mzdy a práce, keď vlastne lacnú pracovnú silu považujú za brzdu pokroku a rozvoja, a to ako človeka jednotlivca, tak aj celej spoločnosti. Jeden z nich je teoretik a sociológ a druhý praktik a ekonóm a podnikateľ.

Ak tieto Weberové a Baťové závery aplikujeme na súčasnú politiku lacnej pracovnej sily v postkomunistických krajinách strednej a východnej Európy, vidíme, že táto politika ignoruje poznanie, ku ktorému dospel už Max Weber, Henry Ford, Tomáš Baťa a mnohí ďalší, takisto ako ignoruje uskutočňujúce sa zmeny vo svetovej ekonomike v posledných desaťročiach, ktoré spôsobili postupný presun mnohých ešte nedávno uznávaných ekonomických právd do oblasti ekonomických mýtov.

---

²⁰ Tamže.

²¹ Baťa, Tomáš: *Zámožnosť všem*. In: Cekota, A.: Baťa. Myšlenky, činy, život a práce. Nákladem vlastním, Praha, 1929

²² Tamže.

²³ Tamže.

²⁴ Tamže.

3.2. Redistribúcia pracovných síl

Amin Rajan a Susan Hayday, poprední britskí výskumníci a špecialisti na oblasť zamestnanosti a pracovnej sily, došli k záverom, že prebiehajúce procesy zmeny štruktúry ekonomiky sú spojené s prerozdelením objemu práce medzi sektormi, odvetviami, prípadne aj vnútri odvetví alebo sektorov. Toto prerozdeľovanie objemu práce sa prejavuje vytváraním nových pracovných miest v sektoroch služieb a informácií a úbytkom pracovných miest v sektoroch priemyslu a poľnohospodárstva.

Informatizácia ekonomiky na základe zavádzania moderných informačných technológií z tohto pohľadu znamená terciarizáciu a kvarterizáciu ekonomiky a informačné technológie sa významnou mierou podieľajú na rozptyľovaní, resp. redistribúcii pracovných miest v rámci jednotlivých ekonomík alebo dokonca medzi ekonomikami v rámci globálnej svetovej ekonomiky. Pracovné sily sa následkom zavádzania informačných technológií presúvajú na jednej strane z výrobného procesu do predvýrobných etáp a na strane druhej sa presúvajú z primárneho a sekundárneho sektora do terciárneho a kvartérneho sektora.

Účinok zavádzania informačných technológií sa neprejavuje iba v tom sektore, kde sú zavádzané, kde sa to prejavuje čo sa týka počtu pracovných síl, zväčša negatívne, ale prejavuje sa najmä v sektoroch informácií a služieb, a pokiaľ ide o pracovné sily, prejavuje sa zväčša pozitívne. Informačný sektor je, čo sa týka pracovných síl, v súčasnosti najväčším sektorom moderných vyspelých ekonomík.

Zavedenie informačných technológií, najmä v oblasti výroby v určitom regióne, umožňuje vytváranie pracovných miest v sektore služieb a v informačnom sektore v tom istom regióne, pričom tieto majú priamu nadväznosť na zavádzané technológie a umožňujú ich efektívne využívanie.

Redistribúcia pracovných síl medzi sektormi prebieha na regionálnej, štátnej, medzištátnej i globálnej úrovni. Informatizácia ako redistribúcia pracovných síl, je však spojená aj so zmenou štandardu, kvalifikácie a postavenia redistribuovaných pracovných síl.

Strata pracovných síl v sektoroch poľnohospodárstvo a priemysel, čoho sme svedkami v súčasnosti aj v krajinách strednej a východnej Európy, by mala byť procesom informatizácie kompenzovaná vytváraním dobre platených a vysokoqualifikovaných miest, spojených najmä so spracovávaním informácií a ich distribúciou v rámci transformujúcich sa ekonomík. V skutočnosti však to tak nie je.

John Naisbitt v tejto súvislosti uvádza, že informatizovaná ekonomika produkuje mimoriadny počet dobre platených miest "atraktívnych" pracovných príležitostí spojených s

vysokou výkonnosťou a vysokou odbornosťou. Čím väčšími sa rozvíja informatizovaná ekonomika, tým viac lepších miest vzniká, a tým sú lepšie platené, tvrdí Naisbitt²⁵.

Znamená to tiež, že vytváranie a kvalita pracovných miest sú priamo závislé od realizácie procesu informatizácie a od stupňa informatizácie ekonomiky, resp. jej jednotlivých častí. Naisbitt tiež uvádza, že nekvalifikovaní a nedostatočne pripravení pracovníci budú poberať platy zodpovedajúce ich ekonomickej hodnote v informatizovanej ekonomike, teda nevelmi vysoké, a že pracovné príležitosti v informatizovanej ekonomike si vyžadujú až taký vysoký stupeň kompetencie, že v súčasnosti na ich obsadenie nie je dostatok ľudských zdrojov ani vo vyspelých ekonomikách²⁶.

Podľa amerického ekonóma Roberta B. Reicha radikálne zmeny v oblasti pracovných síl, ktorých sme svedkami v súčasnosti, sú spojené so zmenou princípov fungovania jednotlivých národných ekonomík následkom globalizácie svetovej ekonomiky²⁷.

Reich vo svojej knihe *Dielo národov*, uvádza, že jedny z najdôležitejších zmien ekonomických princípov v rámci ekonomík jednotlivých štátov sú prakticky zánik národných ekonomík v tradičnom zmysle slova a strata významu ekonomických hraníc jednotlivých štátov.

Zatiaľ, čo podľa Reicha v období pred globalizáciou ekonomika každého štátu vždy predstavovala jeden celok, ktorý zodpovedal významu názvu národné hospodárstvo, tak v období globalizácie ekonomiky jednotlivých štátov už významu názvu národné hospodárstvo nezodpovedá. Strata významu ekonomických hraníc jednotlivých štátov a postupujúca globalizácia svetovej ekonomiky spôsobujú destabilizáciu trhu pracovných síl v rámci jednotlivých štátov.

V rámci týchto štátov sa doteraz jednotné národné hospodárstva rozdelili na časť, ktorá už je napojená na globálnu ekonomiku, a časť, ktorá na globálnu ekonomiku napojená nie je. Následkom toho sa aj pracovné sily v rámci ekonomík jednotlivých štátov rozdelili na tú časť pracovných síl, ktorá sa podieľa, resp. participuje na chode a výhodách globálnej ekonomiky a na tú časť, ktorá na globálnu ekonomiku ešte napojená nie je, neparticipuje na jej chode a výhodách alebo nie je s globálnou ekonomikou schopná komunikovať²⁸.

Robert Reich ďalej uvádza, že v prípade tej časti pracovných síl, ktorá je napojená na globálnu ekonomiku, sa táto skutočnosť prejavuje v prudkom raste príjmov a rapídnom zvyšovaní životného štandardu. Takže participácia pracovných síl sa na chode globálnej ekonomiky prejavuje z hľadiska príjmov participujúcich pracovných síl jednoznačne pozitívne. Na druhej strane však tá časť pracovných síl v rámci jednotlivých štátov, ktorá nie je napojená na globálnu ekonomiku a neparticipuje na jej chode, je oproti prvej skupine v jednoznačnej

---

²⁵ Tamže.

²⁶ Tamže.

²⁷ Reich, Robert B.: *The Work of Nations. Preparing Ourselves for the 21st Century Capitalism*. New York: Alfred A. Knopf, 1991.

²⁸ Tamže.

nevýhode, ktorá sa prejavuje v poklese príjmov, klesajúcej mzdovej úrovni a neustále klesajúcom životnom štandarde.

Závery Roberta Reicha, čo sa týka štruktúry pracovných síl, participujúcich na globálnej ekonomike a požívajúcich výhody dobre platených pracovných miest, sa jednoznačne zhodujú so závermi Johna Naisbitta, a to v tej skutočnosti, že ide o tých pracovníkov, ktorí sa podieľajú na informatizácii ekonomiky.

Informatizovaná ekonomika je tá časť ekonomík jednotlivých štátov, ktorá je napojená na globálnu svetovú ekonomiku, zatiaľ čo neinformatizovaná časť ekonomík jednotlivých štátov sa na globálnu svetovú ekonomiku napojiť schopná nie je. Lacná pracovná sila tak ide ruka v ruke s neinformatizáciou ekonomiky alebo jej častí a s neschopnosťou alebo nemožnosťou napojenia sa na globálnu ekonomiku.

Trh pracovných síl v rámci ekonomík jednotlivých štátov sa tak rozdelil na dve časti podľa komunikácie s globálnou ekonomikou a ekonomické hranice jednotlivých štátov tým stratili alebo postupne strácajú význam. V rámci globálnej ekonomiky sa tak vytvorila jedna celistvá štruktúra, kde patria pracovné sily participujúce na chode globálnej ekonomiky, zatiaľ čo pracovné sily, ktoré neparticipujú na chode globálnej ekonomiky, sa stávajú neustále narastajúcim bremenom ekonomík jednotlivých štátov.

4. Ekonomická podstata prechodu k informačnej spoločnosti

Pochopenie ekonomickej podstaty prechodu k informačnej spoločnosti má kľúčové miesto v súčasnosti i budúcnosti prebiehajúcej civilizačnej transformácii. Zmeny v ekonomike a spoločnosti, ktoré prebehli v posledných desaťročiach vo vyspelých priemyselných krajinách a následne znamenali celosvetové preusporiadanie svetovej ekonomiky, posun ekonomickej i politickej moci a následné zmeny politickej mapy sveta sú založené na zmene miesta informácií a znalostí v ekonomike a v spoločnosti a na ich zmenenom postavení a funkcii v procese reprodukcie spoločnosti.

Táto zmena miesta informácií a znalosti v ekonomike a spoločnosti je spojená s nástupom moderných informačných technológií a s následným posunom spoločenských priorít a hodnotových orientácií smerom k informáciám, znalostiam a poznaniu.

Táto zmena znamená zmenenú reprodukciu spoločenských a ekonomických štruktúr, ktorej výsledkom je, že súčasná štruktúra ekonomiky a spoločnosti vo vyspelých priemyselných krajinách je výrazne odlišná od jej podoby pred nástupom moderných informačných technológií.

4.1. Informácie ako hlavný determinant ekonomického vývoja

Základom tejto odlišnosti je preusporiadanie organizácie a štruktúry spoločnosti tak, že hlavným zdrojom rozvoja ekonomiky i spoločnosti sú informácie a znalosti a tieto sa významne podieľajú na generovaní nových ekonomických a spoločenských štruktúr. Informácie a znalosti zaujali kľúčové postavenie v spoločenskom reprodukčnom procese a v rozhodujúcej miere ovplyvňujú vznikajúcu štruktúru ekonomiky, spoločnosti i celej civilizácie.

Prechod k informáciám a znalostiam, ako k hlavnému zdroju rozvoja sa uskutočňuje v nasledujúcich piatich hlavných smeroch :

1. Informačná technológia sa stáva hlavnou technológiou ekonomík vyspelých priemyselných krajín umožňujúcou sprístupňovanie a využívanie informácií a znalostí ako hlavného zdroja rozvoja ekonomiky a spoločnosti. Informačná technológia zabezpečuje taktiež reprodukciu informačných a znalostných zdrojov. Informačná technológia postupne nahrádza industriálnu technológiu, alebo ju pretvára a integruje sa s ňou aj v priemyselných a poľnohospodárskych odvetviach ekonomiky.

2. Informácie, znalosti a poznanie sa stávajú hlavným zdrojom ekonomického a spoločenského rozvoja. Ďalší rozvoj jednotlivých ekonomík, takisto ako i globálnej ekonomiky ako celku, je závislý na prechode k informáciám a znalostiam ako hlavnému zdroju rozvoja. Všeobecný a celosvetový nedostatok zdrojov, ktorý sa obzvlášť prejavuje najmä v krajinách východnej a strednej Európy, je riešiteľný postupným nahradzovaním klasických energetických, surovinových, ľudských a iných zdrojov zdrojmi informačnými a znalostnými. Celosvetová limitovanosť zdrojov, ktorá sa prejavuje i v globálnej kríze ľudstva najmä v oblasti devastácie životného prostredia, takisto vytvára tlak na prechod od zdrojov klasických k zdrojom informačným a znalostným.

3. Informácie a znalosti sa v moderných ekonomikách stávajú hlavnou formou kapitálu. Od polovice šesťdesiatych rokov sa vo vyspelých priemyselných krajinách začali objavovať a stávať sa prevažujúcimi nové formy kapitálu, ako sú napr. informačný kapitál, znalostný kapitál, technologický kapitál, ľudský kapitál a iné. Tento trend ukazuje kapitalizáciu predtým neskaptalizovaných oblastí spoločnosti a kapitálom sa tak stala veda, vzdelanie, tréning, adaptabilita, pružnosť, organizácia, štruktúra alebo technológia. Investície do týchto nových foriem kapitálu prinášajú vo vyspelých ekonomikách mnohonásobne vyššie zisky ako investície do priemyselného alebo finančného kapitálu v krajinách menej rozvinutých.

4. Informácie sa stali novým výrobným faktorom v modernej ekonomike. K tradičným výrobným faktorom, pôde, práci a kapitálu tak pribudol faktor nový, a to informácie. Objavenie sa informácií ako nového výrobného faktora spôsobuje zmenu chápania bohatstva, takisto ako následne zmenu systému jeho vytvárania a s tým spojenú zmenu štruktúry ekonomiky. Nový systém vytvárania bohatstva v modernej ekonomike je potom založený na informáciách a znalostiach. Neustále vytváranie a výmena informácií a znalostí sú tak podmienkou vytvárania bohatstva. Ak neexistuje v ekonomike vytváranie a pohyb informácií a znalostí, potom sa nevytvára ani nové bohatstvo. Tieto skutočnosti vytvárajú požiadavku na vytvorenie ekonómie znalostí, ktorá by objasnila miesto a funkciu informácií a znalostí v ekonómii.

5. Prechod k informáciám ako novému a hlavnému zdroju rozvoja ekonomiky a spoločnosti, novej forme kapitálu i novému výrobnému faktorovi spôsobuje zmenu hodnotových orientácií jednotlivca i spoločnosti, čo je obzvlášť významné pri zmene hodnotových orientácií ekonómov i pracovníkov manažmentu všetkých úrovní. Orientácia na klasické zdroje, klasické formy kapitálu i klasické výrobné faktory je jednou z príčin zaostávania a nekonkurencieschopnosti mnohých ekonomík, medzi nimi i ekonomík krajín východnej a strednej Európy. Hodnotová reorientácia smerom k chápaniu informácií a znalostí ako hlavného zdroja rozvoja ekonomiky i spoločnosti, ako novej a hlavnej formy kapitálu i ako nového

výrobného faktora je jedným z kľúčov k ekonomickej prosperite a konkurencieschopnosti a následne k modernému smerovaniu spoločnosti a jej správne fungovaniu.

5. Nová paradigma vytvárania bohatstva

Jednou z hlavných charakteristík novovytvárajúcej sa ekonomiky informačnej spoločnosti je nová paradigma vytvárania bohatstva. Táto nová paradigma vytvárania bohatstva zahŕňa ako zmenu systému a spôsobu vytvárania bohatstva, tak aj zmenu chápania a zdrojov bohatstva. V informačnej spoločnosti hlavným zdrojom bohatstva sú informácie a znalosti.

Historicky, ako ľudstvo prechádzalo rôznymi štádiami vývoja, menil sa aj systém vytvárania bohatstva. Menilo sa aj samotné chápanie bohatstva.

V agrárnej spoločnosti hlavným zdrojom bohatstva bola pôda a prírodné zdroje. Systém vytvárania bohatstva v agrárnej spoločnosti bol spojený s poľnohospodárstvom ako hlavným a dominujúcim výrobným sektorom agrárnej ekonomiky.

S prechodom k industriálnej spoločnosti sa zmenil aj systém vytvárania bohatstva a hlavným zdrojom bohatstva v industriálnej spoločnosti sa stala práca a kapitál. Systém vytvárania bohatstva v industriálnej spoločnosti bol spojený najmä s hlavným a dominujúcim sektorom ekonomiky, ktorým bol priemysel. Industriálny systém vytvárania bohatstva bol charakteristický tromi hlavnými výrobnými faktormi, ktorými boli pôda, práca a kapitál.

Informačná spoločnosť so sebou priniesla ďalšiu zmenu systému vytvárania bohatstva. Hlavným zdrojom bohatstva v informačnej spoločnosti sa stávajú informácie a znalosti a hlavným sektorom ekonomiky sa stala výroba, spracovanie a distribúcia informácií, ktorá vytvorila základ novej ekonomiky informačnej spoločnosti.

Nový systém vytvárania bohatstva novej ekonomiky informačnej spoločnosti je založený na informáciách a znalostiach ako hlavnom zdroji ekonomickej moci, ekonomickej sily a ekonomického bohatstva.

Mnohí autori rozličných koncepcií transformujúcej sa spoločnosti, ako napr. Daniel Bell, Alvin Toffler, Heidi Tofflerová, John Naisbitt, Patricia Aburdeneová, Peter Drucker, Fritz Machlup, Marc Porat, Manuel Castells, Nicholas Negroponte, Karl Sveiby, Kaoru Yamaguchi, Harlan Cleveland alebo Don Tapscott sformulovali svoj pohľad na zmenu systému a zdrojov vytvárania bohatstva. V mnohom sa títo autori rozchádzajú, v jednom sa však zhodujú, a to v tom, že informácie a znalosti sa stávajú kľúčom k bohatstvu a zároveň kľúčom k moci.

5.1. Kreatívna deštrukcia Josepha Schumpetera

Ak nazeráme na ekonomické procesy ako na procesy kreatívnej deštrukcie, vidíme, že dochádza k neustálemu ničeniu starej štruktúry ekonomiky a vytváraniu novej štruktúry na základe kombinácie nových výrobných faktorov so starými.

Americký ekonóm rakúskeho pôvodu Joseph A. Schumpeter, ukázal ako proces kreatívnej deštrukcie predstavuje hlavný motor rozvoja kapitalistickej ekonomiky. Táto ekonomika sa vyvíja na základe vnútorných impulzov, ktoré predstavujú inovácie, a tieto neustále narušujú ekonomickú rovnováhu a posúvajú ekonomiku na novú úroveň ekonomickej rovnováhy.

Schumpeter uvádza, že v rámci ekonomického systému jestvuje zdroj energie, ktorý by sám od seba porušil každú rovnováhu, ktorá by sa dala dosiahnuť. V hospodárstve založenom na konkurencii sa presadzujú nové kombinácie, a to tak, že staré sú vyradované konkurenciou.

Nová kombinácia musí podľa Schumpetera odhňať nejakým starým kombináciám výrobné statky, ktoré potrebuje. V zásade to vždy aj robí. Presadzovanie nových kombinácií znamená iné použitie zásoby výrobných statkov v hospodárstve.

Schumpeter tvrdí, že vyrábať, znamená kombinovať veci a sily, ktoré sa nachádzajú v našom dosahu. Nová kombinácia sa môže vyskytovať alebo sa vyskytuje vždy len diskontinuálne a vznikajú javy charakteristické pre vývoj. Podľa Schumpetera vyrábať veci inak, znamená inak kombinovať výrobné statky.

Schumpeter uvádza nasledovné nové kombinácie výrobných statkov:

- Výroba nového statku, ktorý nie je spotrebiteľom ešte známy, alebo statku novej kvality
- Zavedenie novej výrobnéj metódy, ktorá je pre dané priemyselné odvetvie prakticky neznáma. Základom novej výrobnéj metódy však nemusí byť nový vedecký objav. Môže spočívať aj v novom spôsobe komerčného využívania statku.
- Otvorenie nového trhu odbytu, teda trhu, na ktorom doteraz nebolo zastúpené dané priemyselné odvetvie príslušnej krajiny bez ohľadu na to, či tento trh už predtým jestvoval alebo nejestvoval.
- Získanie nového zdroja surovín alebo polovýrobov bez ohľadu na to, či tento zdroj už predtým jestvoval, ale my sme naň neprihliadali a pokladali sme ho za neprístupný, alebo sa musel najskôr vybudovať.
- Uskutočnenie novej organizácie, ako je vytvorenie monopolného postavenia alebo rozpad monopolu.

5.2. Informačná teória hodnoty Daniela Bella

Medzi prvými sa pokúsil interpretovať zmenu systému vytvárania bohatstva Daniel Bell. Bell pozerá na to z pohľadu teórií tvorby hodnoty.

Daniel Bell vo svojej práci, Sociálne rámce informačnej spoločnosti požaduje v súvislosti s prechodom od industriálnej k informačnej spoločnosti utvorenie informačnej teórie hodnoty.

Podľa Bella, keď poznatok vo svojej systematickej forme vstupuje do praktického spracovania zdrojov ako vynález alebo organizačné zdokonalenie, potom práve poznatok, a nie práca vystupuje ako zdroj hodnoty²⁹.

Bell pozerá na vývoj názorov na vytváranie bohatstva ako na vývoj teórie, smerujúcej od filozofie pracovnej teórie hodnoty v spoločnosti industriálnej, k vzniku informačnej teórie hodnoty v spoločnosti informačnej.

Zatiaľ, čo ekonómi, ktorí vo svojich koncepciách využívali ako základné premenné pôdu, prácu a kapitál, tak teoretici, ktorí prenikli hlbšie, ako napr. Werner Sombart alebo Joseph A. Schumpeter, doplnili túto triádu takými dôležitými pojmami, ako sú pracovná iniciatíva alebo podnikavosť³⁰.

V súčasnosti, podľa Bella, dominuje taký analytický prístup k ekonomike, ktorý kladie dôraz na určité kombinácie kapitálu a práce v duchu pracovnej teórie hodnoty, skoro úplne ignorujúc pritom úlohu poznatkov alebo organizačných inovácií a riadenia.

Postupne s prechodom k postindustriálnej spoločnosti a so skracovaním pracovného času a znižovaním úlohy výrobného robotníka sa stáva podľa Bella zrejším, že poznatky a spôsoby ich praktického využitia nahradzujú prácu ako zdroj nadhodnoty³¹. V tomto zmysle práca a kapitál boli centrálnymi premennými v industriálnej spoločnosti, informácie a poznatky sa stávajú rozhodujúcimi premennými postindustriálnej spoločnosti.

5.3. Ekonomika znalosti Petra F. Druckera

Peter F. Drucker podal vo svojich prácach pohľad na spoločnosť, kde hlavným zdrojom bohatstva sú znalosti. Drucker tak urobil už v roku 1968 vo svojej práci, Vek diskontinuity. Vo svojich posledných prácach z deväťdesiatych rokov 20. storočia predpokladá vznik novej teórie znalostnej ekonomiky, ale až po vyprofilovaní sa tejto ekonomiky, pričom samotnú spoločnosť fungujúcu na znalostiach ako hlavnom zdroji, nazýva znalostnou spoločnosťou.

²⁹ Bell, Daniel: The Social Frameworks of the Information Society. Oxford: 1980.

³⁰ Tamže.

³¹ Tamže.

Drucker v súvislosti so zmenou zdrojov a posunom k znalostiam, ako hlavnému zdroju rozvoja ekonomiky a spoločnosti, ukazuje potrebu vzniku novej ekonomickej teórie. Vo svojej práci *Postkapitalistická spoločnosť* (1993)³² Drucker uvádza, že ešte úplne nerozumieme tomu, ako sa znalosti správajú ako ekonomický zdroj.

"Zatiaľ nemáme", konštatuje Drucker, "dosť skúseností, aby sme formulovali a overili teóriu. Zatiaľ iba môžeme povedať, že takúto teóriu potrebujeme. Potrebujeme ekonomickú teóriu, ktorá umiestni znalosti do stredu procesu tvorby bohatstva. Iba takáto teória môže vysvetliť súčasnú ekonomiku. Iba ona môže vysvetliť ekonomický rast. Iba ona môže vysvetliť inovácie. Iba ona môže vysvetliť, ako funguje japonská ekonomika, ale predovšetkým, prečo funguje. Iba ona môže vysvetliť, prečo nováčikovia, najmä v technologicky pokročilých odvetviach, môžu takmer v priebehu noci ovládnuť trh a vytlačiť z neho všetkých konkurentov bez ohľadu na to, ako dobre sa na ňom uplatnili - ako sa to podarilo Japoncom so spotrebnou elektronikou a na automobilovom trhu v Spojených štátoch"³³.

Zatiaľ chýba zásadná práca o ekonómii znalostí, ale prvé štúdie sa už začali objavovať. Tieto štúdie celkom jasne ukazujú, že ekonomika založená na znalostiach sa nespráva tak, ako v súčasnosti existujúce teórie predpokladajú, že sa určitá ekonomika správa³⁴.

"Vieme preto", tvrdí ďalej Drucker, "že nová ekonomická teória, teória ekonomiky založenej na znalostiach, bude celkom odlišná od každej existujúcej ekonomickej teórie, či už je to teória keynesiánska, alebo neokeynesiánska, klasická, alebo neoklasická"³⁵.

Peter F. Drucker identifikuje tieto odlišnosti, ktorými sa ekonómia znalostí pravdepodobne líši od klasickej ekonomickej teórie³⁶:

1. V ekonomike založenej na znalostiach sa zdá, že nedokonalá konkurencia je ekonomike vlastná. Začiatocné výhody získané prostredníctvom včasnej aplikácie a využívania znalostí sa stávajú stálymi a nezvratnými. Z toho vyplýva, že ani ekonomika voľného obchodu, ani protekcionizmus nemôžu byť samy o sebe ako ekonomická politika funkčné. Zdá sa, že ekonomika založená na znalostiach vyžaduje oboje, a to v určitej rovnováhe.

³² Drucker, Peter F.: *Postkapitalistická spoločnosť*. Praha: Management Press, 1994.

³³ Tamže.

³⁴ Tamže.

³⁵ Tamže.

³⁶ Tamže.

2. V ekonomike založenej na znalostiach sa zdá, že nie je v rozhodujúcej miere determinovaná ani spotrebou, ani investíciami. Neexistuje ani ten najmenší dôkaz, že rastúca spotreba v ekonomike vedie k väčšej produkcii znalostí. Ale takisto neexistuje ani tieň dôkazu, že k väčšej produkcii znalostí v ekonomike vedú väčšie investície.
3. V ekonomike založenej na znalostiach neexistuje spoločný menovateľ rozličných znalostí. Pokiaľ ide o nové znalosti, Drucker rozlišuje tri druhy:
  - nepretržité zdokonaľovanie postupov, výrobkov alebo služieb, čomu napr. Japonci hovoria kaizen,
  - exploatácia a nepretržité využívanie nových znalostí na vývoj nových, rozdielnych výrobkov, postupov a služieb,
  - skutočné inovácie.
4. Tieto tri spôsoby uplatňovania znalostí na dosiahnutie zmeny v ekonomike ako aj v spoločnosti sa musia rozvíjať spoločne a súčasne, pretože sú rovnako potrebné. Ale ich ekonomické charakteristiky - ich náklady rovnako ako ich dôsledky - sú kvalitatívne odlišné.
5. V súčasnosti nemožno znalosti kvantifikovať, tvrdí Drucker. Môžeme síce odhadovať, koľko stojí vyprodukovanie a distribúcia znalostí, ale čo by sme mali rozumieť pod pojmom návratnosť znalostí, to zatiaľ povedať nemôžeme.
6. Drucker ďalej tvrdí, že množstvo znalostí, teda ich kvantitatívny aspekt nie je zďaleka také významné ako produktivita znalostí, teda ich kvalitatívne dôsledky. A platí to tak pre staré znalosti a ich aplikácie, ako aj pre znalosti nové. Mnohé krajiny, ktoré majú nízku produktivitu znalostí, majú aj ekonomické problémy, a naopak, krajiny, ktoré majú vysokú produktivitu znalostí sú vysokokonkurencieschopné. Podľa Druckera je pravdepodobné, že produktivita zdrojov sa v postkapitalistickej spoločnosti stane tou hlavnou otázkou ekonomickej teórie³⁷.

---

³⁷ Tamže.

5.4. Znalostná teória hodnoty Johna Naisbitta

John Naisbitt sa vyjadril k zmene systému vytvárania bohatstva vo svojej práci *Megatrendy*. Tu považuje v súvislosti s prechodom od industriálnej k informačnej spoločnosti nahradenie práce a kapitálu, ako zdrojov rozvoja spoločnosti, informáciami a znalosťami. Naisbitt uvádza, že zastaraná pracovná teória hodnoty by v informačnej spoločnosti mala byť nahradená znalostnou teóriou hodnoty.

5.5. Nový systém vytvárania bohatstva Alvina Tofflera

Americký futuroológ Alvin Toffler sa zaoberá zmenou chápania a spôsobov vytvárania bohatstva najmä vo svojej trilógii, *Šok z budúcnosti*, *Tretia vlna* a *Posun moci*. V poslednej práci dokonca Toffler sformuloval svoju predstavu nového systému tvorby bohatstva, založeného na znalostiach. Niektoré z uvedených prác napísal Alvin Toffler spolu so svojou manželkou ako spoluautorkou.

V novej ekonomike Tretej vlny hmotné i nehmotné aktíva prechádzajú transformáciou, pričom význam a úloha nehmotných aktív je zásadne odlišná. Podľa Alvina a Heidi Tofflerovcov kapitál Tretej vlny je teraz vo vzrastajúcej miere založený na nehmotných aktívach.

Tofflerovci uvádzajú, že v srdci transformácie Tretej vlny leží posun vo vzťahu medzi hmotnými a nehmotnými metódami produkcie. Znalosti v širšom zmysle slova sa stali faktorom ekonomiky. Dnes sa posúvajú z periférie do centrálnej pozície, kde idey, inovácie, hodnoty, imaginácia, symboly a predstavy, nie iba počítačové údaje, hrajú stále významnejšie úlohy. Rovnaký posun k nehmotnosti je aj vo vojenských záležitostiach³⁸.

Nehmotné aktíva tiež zahŕňujú to, čo je v našich databankách, rovnako ako to, čo je v lebkách ľudí. Zahŕňujú tiež silu softvéru, schopnosť oslepiť protivníkovu informačnú technológiu, superioritu zberu a rozširovania informácií, kompatibilitu informačno-podporných nástrojov a omnoho viac. Podľa Tofflerovcov sa celá ekonomika posúva od hmotného k nehmotnému³⁹.

Hodnoty v podniku Druhej vlny sa dajú merať pomocou hmotných aktív, ako sú budovy, stroje a skladové zásoby, ale hodnota úspešných firiem Tretej vlny stále viac spočíva

³⁸ Toffler, Alvin and Heidi: Foreword: The New Intangibles. In: Arquilla, John, Ronfeldt, David (editors) : In Athena's Camp. Preparing for Conflict in the Information Age. Foreword by Alvin and Heidi Toffler. National Defense Research Institute, RAND, Santa Monica, California 1997

³⁹ Tamtiež.

v ich schopnosti strategickým a operatívnym spôsobom získavať, generovať, distribuovať a aplikovať znalosti.⁴⁰

Skutočná hodnota takých spoločností, ako sú Compaq, Kodak, Hitachi, Siemens závisí na ideách, nápadoch a informáciách v hlavách zamestnancov a vo firemných databankách a patentoch, než na nákladných automobiloch, výrobných linkách a ďalších hmotných aktívach, ktoré vlastní. A tak je kapitál stále viac založený na nehmotných hodnotách.⁴¹

Podľa Tofflerovcov je najzávažnejšie, že sa mení podstata a definícia kapitálu.

V agrárnej ekonomike Prvej vlny našej civilizácie bola kapitálom pôda. Pôdy sa možno dotknúť, vziať si jej hrst, ale nedá sa nijako zväčšiť a ani ju nemôže využívať naraz niekoľko osôb. Aby niekto mal viac poľnohospodárskej pôdy, musel ju vziať inému majiteľovi.⁴²

V priemyselných západných civilizáciach Druhej vlny predstavovali kapitál továrne. Zakúpením akcií bolo možné kúpiť si aj kúsok týchto tovární. Majiteľ akcie sa tiež mohol dotknúť steny továrne a vedel, že nejaká časť tejto steny je jeho vlastníctvom. Tento kapitál stále ešte nemohol slúžiť súčasne dvom cieľom, ale už bolo možné ho znásobiť postavením nových tovární.⁴³

Kapitálu Tretej postindustriálnej éry sa už väčšinou dotknúť nemožno. Akcie Microsoftu nepredstavujú podiel na nejakom materiálnom majetku. Sú iba symbolmi. Akcionári sa Microsoftu nepýtajú, či má továrne, montážne linky, budovy. V tomto zmysle Microsoft, dnes väčšia spoločnosť než General Motors, prakticky nič nemá. Jeho kapitál sa nachádza v mozgoch ľudí vo firme zamestnaných. Symboly. Systémy usporiadaných znakov. Akcie Microsoftu sú symboly týchto usporiadaných znakov. Časť ekonómov to dnes už chápe. Iba je treba ešte pochopiť, čo z toho plynie.⁴⁴

Kapitál sa stáva neuchopiteľný. Nemožno ho zmerať ani odhadnúť pomocou doteraz používaných pojmov. V priemysle Tretej vlny už najdôležitejšie pracovné nástroje námedznej práce nestoja v továrňach a ani v remeselných dielňach. Najdôležitejšie nástroje sú v ľudských mozgoch. Ľudia ich každý deň prinášajú do práce a po pracovnej dobe ich odnášajú domov. Ak jedného dňa neprídu do práce, akcie Microsoftu sa stanú zdrapmi papiera.⁴⁵

Revolúcia nie je len v tom, že sa tohto kapitálu nemožno dotknúť a ani ho zmerať, ale predovšetkým v tom, že ho možno zväčšovať bez akýchkoľvek obmedzení a, že ho môže súčasne používať mnoho ľudí.⁴⁶

---

⁴⁰ Tamtiež.

⁴¹ Tamtiež.

⁴² Toffler, Alvin: Nečakaj nás krvavé revoluce, ale krize. Rozhovor s Alvinem Tofflerem. Lidové noviny 21.ledna 1999

⁴³ Tamtiež.

⁴⁴ Tamtiež.

⁴⁵ Tamtiež.

⁴⁶ Tamtiež.

Vo svojej práci Powershift - Posun moci⁴⁷ Alvin Toffler rozdeľuje ekonomiky na rýchle a pomalé. Rýchle ekonomiky sú ekonomikami informačnej spoločnosti a pomalé ekonomiky sú ekonomikami industriálnej spoločnosti. Tofflerová koncepcia rýchlych a pomalých ekonomík vychádza z rozdielných systémov vytvárania bohatstva.

Zatiaľ, čo pomalé ekonomiky sú založené na pomalom systéme vytvárania bohatstva a ľudskej práci ako hlavnom zdroji bohatstva, rýchle ekonomiky sú založené na novom systéme vytvárania bohatstva a ten je založený na znalostiach ako hlavnom zdroji.⁴⁸

Nový systém vytvárania bohatstva generuje bohatstvo rýchlejšie ako obdobný systém v pomalých ekonomikách. Výsledkom je potom prerozdelenie čiže posun moci, a to tak ekonomickej, ako i politickej.

Znalosti sa tak stávajú hlavným zdrojom ekonomickej i politickej moci jednotlivých krajín v globálnej ekonomike. Tretiu vlnu potom možno spojiť so systémom vytvárania bohatstva a znamená vlastne vlnovité šírenie nového systému vytvárania bohatstva a postupnú adaptáciu, resp. neschopnosť adaptácie na tento systém.⁴⁹

Nový systém vytvárania bohatstva, zodpovedajúci rýchlejšej alebo informačnej ekonomike, znamená zmenu ekonomických pravidiel. Nový systém vytvárania bohatstva je založený na znalostiach ako hlavnom zdroji ekonomickej a politickej moci a bohatstva.

Alvin Toffler v Posune moci charakterizuje nový systém vytvárania bohatstva nasledovne⁵⁰:

- Nový zrýchlený systém vytvárania bohatstva je vo vzrastajúcej miere závislý na výmene údajov, informácií a znalostí. Ak neprebíha výmena znalostí, nevytvára sa nové bohatstvo.
- Nový systém vytvárania bohatstva prekračuje hranice masovej produkcie smerom k flexibilnej, zákazkovej alebo „demasifikovanej“ produkcii.
- Konvenčné faktory výroby - pôda, práca, suroviny a kapitál sa stávajú menej dôležitými, tak ako ich nahrádzajú symbolické znalosti.
- Namiesto kovových alebo papierových peňazí, skutočným médiom sa stávajú elektronické peniaze.

---

⁴⁷ Toffler, Alvin: Powershift. Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century. Bantam Books, New York 1990

⁴⁸ Tamtiež.

⁴⁹ Tamtiež.

⁵⁰ Tamtiež.

- Tovary a služby sú modularizované a usporadúvané do systémov, ktoré vyžadujú sprísňovanie a stálu revíziu noriem.
- Pomaly fungujúce byrokracie sú nahradzované malými (demasifikovanými) pracovnými jednotkami, prechodnými alebo „adhokratickými“ tímami, vzrastajúcim komplexom obchodných aliancií alebo konzorcií.
- Počet a varieta organizačných jednotiek sa znásobuje.
- Pracovníci sa stávajú menej vymeniteľnými. Najúčinnějšími nástrojmi rozširovania bohatstva sú symboly v hlavách pracovníkov.
- Novým hrdinom už nie je pracovník modrých golierov, finančník alebo manažér, ale inovátor, ktorý kombinuje imaginatívne znalosti s akciou.
- Tvorba bohatstva je vo vzrastajúcej miere chápaná ako kruhový proces s odpadmi recyklovanými do vstupov ďalšieho cyklu produkcie.
- Producenti a konzumenti, rozdelení industriálnou revolúciou, sú znovuzjednotení v cykle tvorby bohatstva.
- Nový systém tvorby bohatstva je lokálny aj globálny.

6. Informačná teória hodnoty

Informačná teória hodnoty predstavuje jadro novo sa vytvárajúcej ekonomickej teórie informačnej spoločnosti.

Informačná teória hodnoty hovorí o tom, akým spôsobom informácie vytvárajú, resp. pridávajú hodnotu výrobku alebo služby.

Na tomto základe potom vidíme, prečo sa vytváraná štruktúra informačnej spoločnosti organizuje okolo informačných a znalostných zdrojov a prečo sa hierarchická štruktúra industriálnej spoločnosti transformuje do sieťovej štruktúry.

6.1. Podstata informačnej teórie hodnoty

Pre pochopenie toho, ako informácia vytvára hodnotu, si musíme uvedomiť, že informácia je produktom práce nejakých ľudí a moderné informačné technológie umožňujú, aby pri produkcii výrobku alebo služby boli využívané také informácie, ktoré sú produktom desiatok, stoviek i viac ľudí. Príkladom môže byť software napr. operačný systém Windows. Ako príklad si môžeme zobrať porovnanie dvoch projektantov. Jedného geniálneho a druhého obyčajného.

Ak vstúpia na trh ako konkurenčné produkty produkt projektanta, ktorý je geniálny, ale disponuje iba ceruzkou, papierom a pravítkom a projektanta, ktorý geniálny nie je, ale disponuje modernou informačnou technológiou, sieťou, hardvérom, softvérom, počítačovou grafikou alebo Internetom, potom ten druhý je konkurencieschopnejší, a to z toho dôvodu, že ten prvý vyprodukuje produkt, ktorý je výsledkom práce iba jedného človeka, resp. jeho mozgu, a ten druhý vyprodukuje produkt, ktorý je výsledkom práce väčšieho množstva ľudí, t.j. projektanta plus ľudí, ktorí vyprodukovali informácie, resp. informačné produkty, ktoré projektant pri svojej práci využil.

Produktivita projektanta bez informačnej technológie je nepochybne nižšia, nech by bol akokoľvek geniálny. To platí pre produkciu a produktivitu vo všetkých oblastiach života spoločnosti, a teda ako pre priemysel, tak aj pre poľnohospodárstvo, služby, vedu, výskum, školstvo, zdravotníctvo a ostatné.

Informačná teória hodnoty nám teda hovorí, že informácie pôsobia v novej ekonomike informačnej spoločnosti tak, že vytvárajú alebo pridávajú hodnotu a informačné technológie tieto informácie sprístupňujú a umožňujú vytvárať alebo pridávať viac hodnoty, než by to bolo možné bez informačných technológií.

Informačná teória hodnoty nám vysvetľuje, prečo sa industriálne hierarchie transformujú do sietí a prečo sa industriálna ekonomika transformuje na informačnú ekonomiku.

Informačná teória hodnoty ukazuje, ako informácie, informačné produkty a informačné technológie transformujú industriálnu spoločnosť a informačnú spoločnosť.

V novej ekonomike informačnej spoločnosti produkcia informačných produktov a služieb vytvára nerovnováhu na trhoch, kde tieto produkty a služby vstupujú, pričom viac informácií v produkte alebo službe znamená automaticky väčší trh pre toho, kto tieto produkty a služby na trh uvádza.

Generovanie produktov s väčším obsahom informácií resp. s novými informáciami, vytvára nerovnováhu na trhu. Podľa Jacka Hirshleifera a Johna G. Rileyho informačné aktivity majú pozoruhodný vzťah k ekonomickej rovnováhe. Generovanie informácií je vo veľkej miere nerovnováhu vytvárajúci proces a rozširovanie informácií je rovnováhu opravujúci proces⁵¹.

Ak sa informácie sprístupnia, potom viac účastníkov trhu môže tieto informácie transformovať do svojich produktov. Uvádzanie týchto produktov na trh potom opäť obnovuje rovnováhu na trhu.

Na tomto základe môžeme vysvetliť aj príčiny transformácie industriálnych hierarchií do sietí. Keďže jednotliví účastníci svetového trhu sú si dnes vedomí skutočnosti, že viac informácií v produkte znamená vyššiu konkurencieschopnosť a väčší trh, potom hľadajú cesty, ako sa k týmto informáciám čo najrýchlejšie dostať.

Najrýchlejšou cestou k potrebným informáciám je sieť.

Sieť teda umožňuje rýchlejší prístup k informáciám, čo znamená možnosť implantovať do produktu viac informácií a získať väčší trh.

Sieť pôsobí zároveň ako prostriedok vyrovnávania globálnej ekonomickej nerovnováhy, keďže globálne disipuje informácie a pôsobí tak ako stabilizačný faktor vytvárajúcej sa štruktúry novej ekonomiky informačnej spoločnosti.

6.2. Základné charakteristiky informačnej teórie hodnoty

Základné charakteristiky informačnej teórie hodnoty:

- Informácie pôsobia antientropicky, teda proti zvyšovaniu entropie
- Informácie in-formujú čiže vytvárajú štruktúru ekonomiky a spoločnosti

---

⁵¹ Hirshleifer, Jack, Riley, John G. (1979): The Analytics of Uncertainty and Information. An Expository Survey. In: Journal of Economic Literature. American Economic Association, Pittsburgh, Pennsylvania, December 1979, Volume XVII, Number 4

- Generovanie informácií a ich vteľovanie do produktov vytvára nerovnováhu v tých častiach ekonomiky, v ktorých konkurenčné produkty neobsahujú práve generované informácie
- Produkt, ktorý vzniká na základe generovaných informácií, získava väčší podiel na trhu
- Rozširovanie čiže disipácia informácií a ich vteľovanie do konkurenčných produktov potom zasa rovnováhu obnovuje
- Informácie sa do nového produktu vteľujú tak, že tento vzniká ako nová kombinácia informácií a starého produktu
- Týmto spôsobom prebieha proces kreatívnej deštrukcie v informačnej spoločnosti
- Nové smery vývoja, ktoré bývajú väčšinou uvádzané ako informačné technológie, nové materiály a biotechnológie, nie sú nič iné ako nové kombinácie starých výrobných faktorov s informáciami
- V globálnej svetovej ekonomike, krajina, ktorá investuje do informačných technológií, informatizácie, vedy, výskumu, atď. získava potom väčší podiel na trhoch a v krajinách, ktoré do informatizácie neinvestujú, dochádza potom k rastu ekonomickej nerovnováhy

7. Záver

Zaujímavou skutočnosťou pri pokusoch o zmenu prístupu k vytváraniu bohatstva a o novú formuláciu tohoto problému je skutočnosť, že tak robia predovšetkým odborníci neekonómia, a to prevažne odborníci z oblasti futurologie, sociológie, filozofie, synergetiky alebo teórie manažmentu a využívajú pri tom globálny pohľad na vývoj spoločnosti a jej civilizačnú transformáciu. Svojimi závermi však vytvárajú východiskové rámce pre analýzu tohoto problému ekonómami teoretikmi.

Pochopenie zmeny paradigmy vytvárania bohatstva znamená zároveň zmenu hodnotových orientácií jednotlivca, spoločnosti i civilizácie. Túto zmenu hodnotových orientácií by mala spájať zmena orientácie z konzumu spotrebných materiálnych statkov k rastu ľudského intelektu a zväčšovaniu duševného bohatstva. Táto preorientácia by mala napomôcť nájdeniu novej trajektorie civilizačného rozvoja, ktorá by bola východiskom z dnešnej globálnej civilizačnej krízy.

8. Literatúra

A Nation of Opportunity. Building America's 21st Century Workforce. A Report Prepared by the 21st Century Workforce Commission. 21st Century Workforce Commission, Washington, D.C., 2000

ARQUILLA, JOHN-RONFELDT, DAVID (editors) (2001): Networks and Netwars. The Future of Terror, Crime, and Militancy. National Defense Research Institute, RAND, Santa Monica, California

ARQUILLA, JOHN-RONFELDT, DAVID (1999): The Emergence of Noopolitik. Toward an American Information Strategy. National Defense Research Institute, RAND, Santa Monica, California

ARQUILLA, JOHN-RONFELDT, DAVID (editors) (1997): In Athena's Camp. Preparing for Conflict in the Information Age. Foreword by Alvin and Heidi Toffler. National Defense Research Institute, RAND, Santa Monica, California

AYRES, ROBERT U. (1988): Technology: The Wealth of Nations. In: Technological Forecasting and Social Change. Volume 33, Issue 3, May 1988

BAŤA, TOMÁŠ (1929): Zámožnosť všem. In: Cekota, A. (1929): Baťa. Myšlenky, činy, život a práce. Nákladem vlastním, Praha

BELL, DANIEL (1973): The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. Basic Books, New York

BELL DANIEL (1999): The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. Special Anniversary Edition With a New Foreword by the Author. Basic Books, New York

BELL, DANIEL (1976): The Cultural Contradictions of Capitalism. Basic Books, New York

BELL DANIEL (1979): The Social Framework of the Information Society. In: The Computer Age. A Twenty Year View. Edited by Michael L. Dertouzos and Joel Moses. MIT Press, Cambridge, Massachusetts

BELL, DANIEL (1999): The Axial Age of Technology Foreword: 1999. In: BELL, DANIEL (1999): The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. Special Anniversary Edition With a New Foreword by the Author. Basic Books, New York

BELL, DANIEL (1999): Kulturní rozpory kapitalizmu. Sociologické nakladatelství, Praha

BELL, DANIEL (1988): Svět v roce 2013. In: Spektrum č.63 / 1988, Veľvyslanectvo USA, Praha

BENIGER, JAMES R. (1986): The Control Revolution. Technological and Economic Origins of the Information Society. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England

BRZEZINSKI, ZBIGNIEW (1979): Between Two Ages. America's Role in the Technetronic Era. Penguin Books, New York

BURCK, GILBERT (1964): Knowledge: The Biggest Growth Industry of Them All. In: Fortune. November 1964

CAPRA, FRITJOF-REIFOVÁ, IRENA (1997): Proč si nevyměnit recepty ? Rozhovor s „veleknězem“ hnutí New Age Fritjofem Caprou. In: Orientace. Příloha Lidových novin pro civilizaci a myšlení. Číslo 9, 27. prosince 1997

CASTELLS, MANUEL (1989): The Informational City. Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban-Regional Process. Blackwell Publishers, Oxford

CASTELLS, MANUEL (1996): The Rise of Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume I. Blackwell Publishers, Inc., Massachusetts, Oxford

CASTELLS, MANUEL (1997): The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume II. Blackwell Publishers, Inc., Massachusetts, Oxford

CASTELLS, MANUEL (1998): End of Millennium. The Information Age: Economy, Society and Culture. Volume III. Blackwell Publishers, Inc., Massachusetts, Oxford

CASTELLS, MANUEL (2001): The Internet Galaxy. Reflections on the Internet, Business, and Society. Oxford University Press Inc., Oxford, New York

CEKOTA, A. (1929): Bařa. Myřlenky, řiny, řivot a práce. Nákladem vlastním, Praha

COX, W. MICHAEL (2001): Schumpeter In His Own Words. In: Economic Insight. Federal Reserve Bank of Dallas, Dallas, Texas, Volume 6, Number 3

DAVIS, STAN-DAVIDSON, BILL (1991): 2020 Vision. Transform Your Business Today to Succeed in Tomorrow's Economy. A Firestone Book, New York

DAVIS, STAN-DAVIDSON, BILL (1995): Vize roku 2020. Národní informační centrum České republiky, Praha

DRUCKER, PETER F. (1995): Nové reality. Management Press, Praha

DRUCKER, PETER F. (1994): Věk diskontinuity. Obraz měnící se společnosti. S novou předmluvou autora. Management Press, Praha

DRUCKER, PETER F. (1994): Řízení v turbulentní době. Management Press, Praha

DRUCKER, PETER F. (1993): Postkapitalistická společnost. S předmluvou autora k českému vydání. Management Press, Praha

DRUCKER, PETER F. (1993): Inovace a podnikavost. Praxe a principy. Management Press, Praha

DRUCKER, PETER F. (1993): Cestou k zítřku. Management pro 21.století. Management Press, Praha

Economic Report of the President Transmitted to the Congress February 2005 Together with the Annual Report of the Council of Economic Advisers. United States Government Printing Office, Washington, D.C., 2005

EMINGER, JAROMÍR (1927): Fordovy národohospodářské zásady. Jejich kritika. Možno je uplatňovati v našich poměrech ? In: ŠPAČEK, STANISLAV (1927): Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II. Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927

FUKUYAMA, FRANCIS (1999): The Great Disruption. Human Nature and the Reconstitution of Social Order. The Free Press, New York

- HIRSHLEIFER, JACK-RILEY, JOHN G. (1979): The Analytics of Uncertainty and Information. An Expository Survey. In: Journal of Economic Literature. American Economic Association, Pittsburgh, Pennsylvania, December 1979, Volume XVII, Number 4
- KAHN, HERMAN-WIENER, ANTHONY J. (1967): The Year 2000. A Framework for Speculation on the Next Thirty-Three Years. Introduction by Daniel Bell. The Macmillan Company, New York
- KELLERMAN, AHARON (2002): The Internet on Earth. A Geography of Information. John Wiley and Sons, Inc.
- KLINEC, IVAN (1994): Niektoré problémy prechodu k informačnej spoločnosti. Prognostický ústav SAV, Bratislava, apríl 1994, nepublikovaný rukopis kandidátskej dizertačnej práce
- KLINEC, IVAN (1991): Informatizácia a intelektualizácia spoločenského reprodukčného procesu (Niektoré problémy prechodu k informačnej spoločnosti). Prognostický ústav SAV, Bratislava, December 1991, nepublikovaný rukopis kandidátskej dizertačnej práce
- MACHLUP, FRITZ (1980): Knowledge: its creation, distribution and economic significance. Vol. I. Princeton University Press
- MACHLUP, FRITZ (1962): The Production and Distribution of Knowledge in the United States. Princeton University Press
- MARSCHAK, JACOB (1968): Economics of Inquiring, Communicating, and Deciding. In: American Economic Review 58 / 2 / 1968
- MASUDA, YONEJI (1980): The Information Society as the Post-Industrial Society. Japan Institute for the Information Society, Tokyo
- NAISBITT, JOHN-NAISBITT, NANA-PHILIPS, DOUGLAS (1999): High Tech - High Touch. Technology and Our Search for Meaning. Broadway Books, New York
- NAISBITT, JOHN (1996): Megatrends Asia. Eight Asian Megatrends That Are Reshaping Our World. Simon and Schuster, New York
- NAISBITT, JOHN (1994): Global Paradox. The Bigger the World Economy, the More Powerful Its Smallest Players. William Morrow and Company, Inc., New York
- NAISBITT, JOHN-ABURDENE, PATRICIA (1990): Megatrends 2000. Ten New Directions for the 1990's. William Morrow and Company, Inc. New York
- NAISBITT, JOHN (1987): Re-Inventing the Corporations. Transforming Your Job and Your Company for the Next Information Society. Warner Books, New York
- NAISBITT, JOHN (1984): Megatrends. Ten New Directions Transforming Our Lives. Warner Books, New York
- PORAT, MARC URI (1974): The Information Economy. Definition and Measurement. U.S. Department of Commerce, Office of Telecommunications, Washington, D.C.
- PRIGOGINE, ILYA (2000): The Networked Society. In: Journal of World-Systems Research, Volume 3, FALL / WINTER 2000
- PRIGOGINE, ILYA-STENGERS, ISABELLE (1984): Order Out of Chaos. Man's New Dialogue with Nature. Heinemann, London
- PRIGOGINE, ILYA-STENGERSOVÁ, ISABELLE (2001): Řád z chaosu. Nový dialóg člověka s přírodou. Předslav Alvin Toffler. Mladá fronta, Praha

- REICH, ROBERT B. (2002): *The Future of Success. Work and Life in the New Economy.* Vintage, London
- REICH, ROBERT B. (1991): *The Work of Nations. Preparing Ourselves for the 21th Century Capitalism.* Alfred A. Knopf, New York
- REICH, ROBERT B. (1995): *Dílo národu. Příprava na kapitalismus 21.století.* Prostor, Praha
- RIFKIN, JEREMY (1995): *The End of Work. The Decline of the Global Labour Force and the Down of the Post-Market Era.* G.P. Putnam's Sons, New York
- RIFKIN, JEREMY with HOWARD, TED (1989): *Entropy. Into the Greenhouse World.* Afterword Nicholas Georgescu-Roegen. Bantam Books, New York
- ROACH, STEPHEN S. (1987): *America's Technology Dilemma: A Profile of the Information Economy.* Special Economic Study. Morgan Stanley, New York
- SCHUMPETER, JOSEPH A. (1993): *Theory of Economic Development. An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle.* With a New Introduction by John E. Elliot. Transaction Publishers, New Brunswick, USA, London, UK
- SCHUMPETER, JOSEPH A. (1939): *Business Cycles. A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process.* Abridged, with an introduction by Redings Fels. McGraw-Hill Book Company, New York, Toronto, London
- SCHUMPETER, JOSEPH A. (2004): *Kapitalismus, socialismus a demokracie.* Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno
- SCHUMPETER, JOSEPH A. (1987): *Teória hospodárskeho vývoja. Analýza podnikateľského zisku, kapitálu, úveru, úroku a kapitalistického cyklu.* Nakladateľstvo Pravda, Bratislava
- SOMBART, WERNER (1913): *Studien zur Entwicklungsgeschichte des modernen Kapitalismus. Erster Band. Luxus und Kapitalismus.* Verlag von Duncker und Humblot, Munchen und Lepzig
- SOMBART, WERNER (1913): *Studien zur Entwicklungsgeschichte des modernen Kapitalismus. Zweiter Band. Krieg und Kapitalismus.* Verlag von Duncker und Humblot, Munchen und Lepzig
- ŠPAČEK, STANISLAV (1927): *Život a práce u Forda. Zápisky Československých inženýru z Ameriky. Americké obrázky II.* Vydala s podporou ministerstva veřejných prací Jednota přátel Masarykovy akademie práce. V Praze 1927
- TOFFLER, ALVIN and HEIDI (2006): *Revolutionary Wealth. How it will be created and how it will change our lives.* Alfred A. Knopf, New York
- TOFFLER, ALVIN (2001): *Preface.* In: Toffler Associates (2001): *Beyond the Crisis: Korea in the 21st Century.* Preface by Alvin Toffler. Toffler Associates and Korean Information Society Development Institute (KISDI)
- TOFFLER, ALVIN and HEIDI (1997): *Foreword: The New Intangibles.* In: Arquilla, John, Ronfeldt, David (editors) (1997): *In Athena's Camp. Preparing for Conflict in the Information Age.* Foreword by Alvin and Heidi Toffler. National Defense Research Institute, RAND, Santa Monica, California
- TOFFLER, ALVIN and HEIDI (1994) (1995): *Creating a New Civilization. The Politics of the Third Wave.* Foreword by Newt Gingrich. The Progress and Freedom Foundation, Turner Publishing, Inc., Atlanta, Georgia

- TOFFLER, ALVIN and HEIDI (1993): War and Anti-War. Survival at the Dawn of the 21st Century. Little, Brown and Company, Boston, New York
- TOFFLER, ALVIN (1990): Powershift. Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century. Bantam Books, New York
- TOFFLER, ALVIN (1984): Science and Change. Foreword in: Prigogine, Ilya, Stengers, Isabelle (1984): Order Out of Chaos. Man's New Dialogue with Nature. Heinemann, London
- TOFFLER, ALVIN (1980) (1990): The Third Wave. William Morrow and Company, Inc., New York, Bantam Books, New York
- TOFFLER, ALVIN (1975): The ECO-SPASM Report. A Bantam Books, New York
- TOFFLER, ALVIN (1970) (1990): Future Shock. Random House, New York, Bantam Books, New York
- TOFFLER, ALVIN-TOFFLEROVÁ HEIDI (2002): Válka a antiválka. Jak porozumět dnešnímu globálnímu chaosu. Nakladatelství Dokořán a Argo, Praha
- TOFFLER ALVIN-TOFFLEROVÁ HEIDI (2001): Nová civilizace. Třetí vlna a její dusledky. Nakladatelství Dokořán, Praha
- TOFFLER, ALVIN (2001): Předslav Věda a změna. In: PRIGOGINE, ILYA-STENGERSOVÁ, ISABELLE (2001): Řád z chaosu. Nový dialóg člověka s přírodou. Předslav Alvin Toffler. Mladá fronta, Praha
- TOFFLER, ALVIN (1999): Nečekají nás krvavé revoluce, ale krize. Rozhovor s Alvinem Tofflerem. Lidové noviny 21.ledna 1999
- TOFFLER, ALVIN-TOFFLEROVÁ HEIDI (1996): Utváranie novej civilizácie. Politika Tretej vlny. Vydavateľstvo Open Windows, Bratislava
- TOFFLER, ALVIN (1994): Svět Třetí vlny. Rozhovor s Alvinom Tofflerom. In: 100 + 1 zahraniční zajímavost č. 6 /1994
- TOFFLER, ALVIN (1993): Co čeká Clintona a svět ? Rozhovor s Alvinom Tofflerom. In: 100 + 1 zahraniční zajímavost č.1 / 1993
- TOFFLER, ALVIN (1992): Šok z budoucnosti. Vydavatelství a nakladatelství Práce, Praha
- Toffler Associates (2001): Beyond the Crisis: Korea in the 21st Century. Preface by Alvin Toffler. Toffler Associates and Korean Information Society Development Institute (KISDI)
- TOURAINE, ALAIN (1971): The Post-Industrial Society. Random House, New York
- WEBER, MAX (1983): K metodológii sociálnych vied. Pravda, Bratislava
- WEBER, MAX (1983): Protestantská etika a duch kapitalizmu. In: Weber, Max (1983): K metodológii sociálnych vied. Pravda, Bratislava
- WRISTON, WALTER (1992): Twilight of Sovereignty. How the Information Revolution is Transforming our World. Charles Scribner's Sons, New York
- YAMAGUCHI, KAORU (1990): Fundamentals of a New Economic Paradigm in the Information Age. In: Futures, December 1990